אלא מְטַפֵּם – אוחז בידיו ורגליו בכותלי הבור וְעוֹלֶה מן הבור, וּמְטַפֵּם וְיוֹרֵד.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם הדין כן, וְהָאָמַר רַב יִצְחָק אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא הוּתְרוּ פְּסֵי בֵּירָאוֹת אֶלָּא לִבְאֵר מַיִם חַיִּים בִּלְבָד, וְאִי לִבְהֵמָה – ואם לא הותר הטלטול שם אלא לשתיית בהמה, מַה לִּי מים חַיִּים מַה לִּי מים מְכוּנָסִין ממי גשמים. משיבה הגמרא: שאף שלא הותר אלא לשתיית בהמה, מכל מקום בְּעִינָן מֵידֵי דְּחָזֵי לְאָדָם – צריך שהמים יהיו ראויים לשתיית אדם, דכיון שהמים הם אלו שמחשיבים את הפסים להיות כמחיצה, צריכים הם להיות מים חשובים.

הגמרא מוסיפה ומבארת מתי התירו את הטלטול בין פסי ביראות: גּוּפָא [–נאמר בברייתא] לֹא הוּתְרוּ פְּסֵי בֵּירָאוֹת אֶלָּא לִבְהֵמָה בִּלְבַד אֲבָל אָדָם מְטַפֵּם וְעוֹלֶה מְטַפֵּם וְיוֹרֵד, וְאִם הָיוּ כותלי הבור רְחָבִין שאז אינו יכול לטפס, אֲפִילּוּ לְאָדָם נַמִּי – גם לאדם מותר למלאות מים ולהוציאם מן הבור אל בין הפסים ולשתות. וְלֹא יְמַלֵּא אָדָם מַיִם וְיִתֵּן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ ויחזיק הכלי כשהיא שותה, אֲבָל מְמַלֵּא הוּא מהבור וְשׁוֹתֵף לִפְנֵי הַבְּהֵמָה וְהִיא שׁוֹתָה מֵאֵילֵיהּ.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב עָנָן, אִם כֵּן שאסור להשקות את בהמתו על שפת הבור, מַה הוֹעִילוּ פְּסֵי בֵּירָאוֹת. תמהה הגמרא: וכי אתה מקשה מַה הוֹעִילוּ, והרי הם הועילו לְמַלְאוֹת מֵהֶן, שהרי בלא זה אסור כלל להוציא מן הבור אל שפתו, שהבור רשות היחיד ושפת הבור רשות הרבים. מבארת הגמרא את קושיית רב ענן: אֶלָּא כוונת רב ענן להקשות מַה הוֹעִיל אם רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ שֶׁל פָּרָה בפנים, כלומר לצורך מה הצריכה משנתנו לעיל (יז:) שיהיה ראשה ורובה של בהמה בתוך בין הפסים, הלא כשאינו אוחז בכלי פשיטא שלא צריך ראשה ורובה, וכשאוחז בכלי הרי אסור להשקותה כלל.

משיבה הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כאן בברייתא לא מדובר בכלל על בהמה העומדת ברשות הרבים וראשה ורובה בין הפסים, אלא מדובר בְּבהמה העומדת בבית, וחלונות פתוחים לפניה לרשות הרבים, ומתוקן לפניה אֵיבוּם הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טפחים וְרוֹחַב אַרְבָּעָה שהוא רשות היחיד, והבעלים נותנים לָהּ שם תבן ומספוא מרשות היחיד, והיא מוציאה ראשה דרך החלון לאבוס ואוכלת. וְמדובר שֶׁרֹּאשׁוֹ אחד של האיבוס נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּין הַפַּסִּין וְכוּ' [גזירה דילמא חזי ליה לאבוס דמקלקל ואתי לתקוניה ודרא ליה לדוולא בהדיה, וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים], ובאה הברייתא להשמיענו, שלא ימלא מים מהבור, ויגביה הדלי על ראש האבוס, וילך דרך רשות הרבים ויטלטל את הדלי מעל האבוס, להניחו לפני בהמתו, ואף על גב שבעלמא מותר לאדם לעמוד ברשות הרבים ולטלטל ברשות היחיד, כאן אסור משום גזירה, שמא בעוד שירצה להניח הדלי על ראש האבוס, יראה שראש האבוס שברשות הרבים מקולקל, ויצא לרשות הרבים לתקנו, וישכח וישא עמו את הדלי, ונמצא מוציא מבין הפסים לרשות הרבים. הלכך, לא יניח הדלי על האבוס ויטלטלנו, אלא ישפוך המים מהדלי על האבוס, והמים ילכו מאליהם עד הבהמה.

נאמר בתורה (שמות טז כט) 'שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי' מכאן למדו חכמים שאין אדם רשאי לצאת ממקומו ולהלך בשבת יותר מאלפיים אמה לכל רוח, וזה הוא תחום שבת. השובת מחוץ לעיר במקום ללא מחיצות יש לו ארבע אמות במקומו ומשם ולהלן מודדים לו אלפיים אמה. השובת בעיר יכול ללכת את כל העיר ומסוף העיר מודדים לו אלפיים אמה לכל צד. להלן בפרק חמישי יבואר פרטי הדינים כיצד מודדים את תחום העיר לדעת מהיכן למדוד את האלפיים אמה. כל בית היוצא מן העיר אם אין בינו ובין העיר שבעים אמה ושיריים, הרי זה מצטרף לעיר ונחשב כחלק ממנה ומודדים אלפיים אמה מבית זה ולהלן. אם היו בורגנין [סוכות שעושים לשומרי העיר ואינו דבר קבוע] חוץ לעיר בתוך שבעים אמה ושיריים, מודדים את תחום העיר משם ולהלן. רב ירמיה מבאר היכן נוהג דין בורגנין ודין פסי ביראות: אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב, אֵין בּוּרְגָּנִין בְּבָבֶל – בבבל אין הבורגנין מצטרפים למדוד את תחום העיר מהם ולהלן, וְלא פְּסֵי בֵּירָאוֹת בְּחוּץ לָאָרֶץ – ולא הותרו פסי ביראות בשאר ארצות חוץ מבבל. ומסביר רב ירמיה דברי: בּוּרְגָּנִין בְּבָבֶל לֹא מצטרפים, משום דִּשְׁכִיחֵי בֵּידֵיכֶן – שמצויים שם שטפי מים ששוטפים אותם, הלכך אינם חשובים כלל. וּפְסֵי בֵּירָאוֹת בְּחוּץ לָאָרֶץ לֹא התירו, משום דְּלֹא שְׁכִיחֵי מְתִיבָתָא – לא מצויים שם תלמידים ההולכים ללמוד תורה מעיר לעיר, ולא התירו לטלטל בפסי ביראות אלא לעולי רגלים ולכיוצא בהם, אנשים שהולכים לדבר מצוה. אֲבָל אִיפְּכָא עֲבִדִינַן – אבל הפוך עושים, כלומר יש היתר פסי ביראות בבבל שכן מצויים שם תלמידים, ובורגנין בחוץ לארץ מצטרפים, משום שלא מצויים שם שטפונות.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב, אֵין בּוּרְגָּנִין וּפְסֵי בֵּירָאוֹת לֹא בְּבָבֶל וְלֹא בְּחוּץ לָאָרֶץ. ומסביר רב ירמיה דבריו, בּוּרְגָּנִין בְּבָבֶל לֹא מצטרפים, דִּשְׁכִיחֵי בֵּידֵיכֶן, בְּחוּץ לָאָרֶץ נַמִּי לֹא מצטרפים, כיון דִּשְׁכִיחֵי נַנְבֵי – שמצויים שם גנבים שגונבים את הבורגנין, הלכך אינם חשובים להיות כבתים. וּפְסֵי בֵּירָאוֹת בְּבָבֶל לֹא התירו, משום דִּשְׁכִיחֵי מַיָּא – שמצויים שם מים בשפע, ולא התירו לטלטל בפסי ביראות אלא היכן שצריכים לכנס את מי הגשמים לבורות ולשתות מהם, שהמים בדוחק. וּבְחוּץ לָאָרֶץ נַמִּי לֹא התירו משום דְּלֹא שְׁכִיחֵי מְתִיבָתָא.

הגמרא מביאה מעשה בענין בורגנין בבבל: אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְמָרֵי בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אֲמֵרֵי אֲתֵיתוּ מַבְּרְנֵשׁ לְבֵי בְּנֵישְׁתָּא דְּדָנִיאֵל דַּהֲוָה תְּלָתָא פַּרְסֵי בְּשַׁבְּתָא – שמעתי שאומרים עליכם שאתם באים מברניש [שם מקום] לבית הכנסת של דניאל בשבת, שהוא מרחק של שלוש פרסאות, והרי זה מחוץ לתחום עירכם ברניש, אֲמַאי סָמְכִיתּוּ – וכי על מה אתם סומכים בהליכתכם, אַבּוּרְגָּנִין – על הבורגנין שיש לאורך הדרך בתוך שבעים אמה ושיריים מזה לזה, ומסוף הבורגנין עד לבית הכנסת יש פחות מאלפיים אמה, הָא אָמַר אַבָּא אֲבוּהּ דַּאֲבוּךְ – הרי אבי אביך, רב ירמיה בר אבא, אמר מַשְׁמֵיהּ דְּרַב, אֵין בּוּרְגָּנִין מצטרפים בְּבָבֶל. נָפַק וְאַחֲוֵי לֵיהּ – יצא מרי בריה דרב הונא והראה לרב חסדא הַנָּהוּ מָתָוָותָא – אותן עיירות חריבות בין ברניש לבית הכנסת, דְּמַבְּלְעָן – שהיו בלועות, כלומר עומדות בְּתוך שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁיָּרַיִם שם, הלכך הן מצטרפות עם העיר למדוד התחום מהן והלאה.

הגמרא מביאה דברים שאמר רב חסדא בשם מרי בר מר: אָמַר רַב חִסְדָּא, דָּרֵישׁ [–דרש] מָרֵי בַּר מָר, מַאי דִּכְתִיב – מה הוא פירוש הכתוב (תהילים קיט צו) 'לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד', דהיינו שלכל דבר יש קץ וסוף מלבד ל'מצותך', שהיא התורה, שאין למצוא את סופה, דָּבָר זֶה, אודות גודלה הרב של התורה, אָמְרוּ דָּוִד המלך, וְלֹא פֵּירְשׁוּ כמה הוא, וכן אָמְרוּ אִיּוֹב וְלֹא פֵּירְשׁוּ, וכן אָמְרוּ יְחִזְקֵאל וְלֹא פֵּירְשׁוּ, עַד שֶׁבָּא זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ הנביא וּפֵירְשׁוּ, כפי שיבואר.

הגמרא מפרשת את דברי מרי בר מר. אומרת הגמרא: מה שאמרנו שגודלה הרב של התורה אָמְרוּ דָּוִד וְלֹא פֵּירְשׁוּ, דִּכְתִיב (שם) 'לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד', שפירושו כאמור [שלכל דבר שיש בעולם ראיתי קץ וסוף, אולם מצותך רחבה מאוד ואין למצוא את סופה]. ומה שאמרנו שֶׁאָמְרוּ אִיּוֹב וְלֹא פֵּירְשׁוּ, דִּכְתִיב שאמר אודות התורה (איוב יא ט) 'אָרְכָּהּ מֵאֶרֶץ מִדָּה וּרְחָבָהּ מִנִּי יָם', ועדיין לא פירש כמה גודלה. ומה שאמרנו שֶׁאָמְרוּ יְחִזְקֵאל וְלֹא פֵּירְשׁוּ, דִּכְתִיב שאמר אודות גודל מגילת תורה שבעל פה שהראוהו במראה הנבואה (יחזקאל ב י) 'וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר וְכָתוּב אֵלֶיהָ קִינִים וְהֶגֶה וָוֹי', היינו שראה את המגילה כתובה משני צדיה, וכתובים בה 'קינים' ו'הגה' ו'הי', ואף הוא לא פירש את גודל המגילה.

המשך בעמוד ג

הגמרא מפרשת את הפסוק. אומרת הגמרא: 'קִינִים', זוֹ **פּוּרְעָנוּתָן שֶׁל צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה**, שב'קינים' כוונת הפסוק לפורענות, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** בכתוב (יחזקאל לב טז) 'קִינָה הִיא וְקוֹנְנוּהָ', והכוונה שם לקונן על דברי הפורענות שתבוא על מצרים שראה הנביא במראה הנבואה, ואף כאן הכוונה שראה בה כתובה הפורענות שתבוא על הצדיקים בעולם הזה. ומה שנאמר 'וְהֶגֶה', זוֹ **מַתָּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא**, שב'הגה' כוונת הפסוק לשמחה, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** בכתוב (תהילים צב ד) 'עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר', והיינו שהנביא ראה שכתובים דברים משמחים, והם שכרם של הצדיקים לעתיד לבוא. ומה שנאמר 'וָהִי', **זוֹ הִיא פּוּרְעָנוּתָן שֶׁל רְשָׁעִים לֶעָתִיד לָבֹא**, ש'הי' לשון פורענות, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** בכתוב (יחזקאל ז כו) 'הַוָּה עַל הַוָּה תָּבוֹא', והכוונה שיבוא שבר על שבר לרשעי ישראל, ואף כאן ראה הנביא במגילה שבר ופורענות שיבואו לרשעים לעתיד לבוא.

הגמרא שבה לדבר בשיעור גודלה של התורה: כאמור לא נתפרש גודלה של התורה **עַד שֶׁבָּא** הנביא **זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ וּפֵירְשָׁן, דִּכְתִיב** (זכריה ה א–ב) 'וָאָשׁוּב וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה מְגִלָּה עָפָה, **וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה אָרְכָּהּ עֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר בָּאַמָּה**', 'מגילה עפה' היינו מגילה כפולה, ונאמר בכתוב שגודלה כשהיא כפולה הוא עשרים אמה על עשר אמות באמה של הקב"ה, **וְכִי פָּשְׁטַתְּ לָהּ הֲוָיָא לָהּ עֶשְׂרִין בְּעֶשְׂרִין** – וכאשר תפשוט את המגילה ותפתח את קיפולה יהיה גודלה עשרים אמה על עשרים אמה, ואותה מגילה היא מה שראה יחזקאל ולא פירש את גודלה, **וּכְתִיב** באותה מגילה שראה יחזקאל (יחזקאל ב י) 'הִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר', והיינו שהמגילה כתובה משני צידיה, **וְכִי קָלְפַּתְּ לָהּ** – וכאשר תקלף את הכתיבה שמן העבר השני ותשימנה בעבר הראשון שתהיה כל כתיבתה בצד אחד, **כַּמָּה הֲוָיָא לָהּ** – כמה יהיה גודלה של המגילה, **אַרְבָּעִין בְּעֶשְׂרִין** – ארבעים אמה על עשרים אמה. והנה מדה זו היא באמותיו של הקב"ה, ובכדי לדעת כמה היא אמה של הקב"ה, נוכל לדעת זאת על ידי הפסוקים אודות מדת העולם באמותיו, **וּכְתִיב** (ישעיה מ יב) 'מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן' וְגוֹ', שמדת העולם היא זרת, וזרת היא חצי אמה על חצי אמה, הרי שהעולם כולו הוא חצי אמה באמותיו של הקב"ה, והיינו חצי אמה על חצי אמה שהיא רבע אמה מרובעת, וכיון שהתורה היא ארבעים אמה על עשרים אמה, שהם שמונה מאות אמה מרובעות, ובשטח זה יש שלושת אלפים ומאתים רבעי אמה, **נִמְצָא** שכָּל **הָעוֹלָם כּוּלּוֹ** הוא **אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתַיִם בַּתּוֹרָה**, ונמצא שהתורה גדולה מן העולם פי שלושת אלפים ומאתים, וזהו גודלה שנתפרש על ידי זכריה.

שמועה נוספת: **וְאָמַר רַב חִסְדָּא, דְּרֵישׁ** [–דרש] **מָרִי בַּר מָר, מַאי דִּכְתִיב** – מה הוא פירוש הכתוב (ירמיה כד א–ב) 'הַרְאַנִי ה' וְהִנֵּה שְׁנֵי דּוּדָאֵי תְאֵנִים מוּעָדִים לִפְנֵי הֵיכַל ה' אַחֲרֵי הַגְלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת יְכָנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶת שָׂרֵי יְהוּדָה וְאֶת הֶחָרָשׁ וְאֶת הַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלַם וַיְבִיאֵם בָּבֶל, **הַדּוּד (ה)אֶחָד תְּאֵנִים טוֹבוֹת מְאֹד כִּתְאֵנֵי**

הַכְּבָרוֹת וְהַדּוֹד (הָ)אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת מֵאֵד אֲשֶׁר לֹא תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ, והיינו שאחר גלות יכניה לבבל עם החרש והמסגר, ראה ירמיה במראה הנבואה שני סירי נחושת מלאים תאנים, מוכנים לפני היכל ה', באחד תאנים טובות, היינו תאנים חשובות הממהרות להתבשל, ובאחר תאנים רעות שאינן נאכלות מרוב רעתן. 'תְּאֵנִים הַטּוֹבוֹת' אֵלּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים, 'תְּאֵנִים הָרָעוֹת' אֵלּוּ רְשָׁעִים גְּמוּרִים. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אֶבֶד סְבָרָם וּבָטַל סִיפּוּם – אבדה תקותם ואין להם למה לצפות, תַּלְמוּד לוֹמַר (שיר השירים ז יד) 'הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ', והכוונה לאלו הנרמזים בשני דודאי התאנים, שֵׁאֵלּוּ וְאֵלּוּ עֲתִידִין שֶׁיִּתְּנוּ רֵיחַ, והיינו שכולם יבקשו את פני ה'.

הגמרא מביאה דרשה אחרת אודות הפסוק האמור (שיר השירים שם) 'הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ': דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דְּכְתִיב – מה היא כוונת הפסוק 'הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ', אֵלּוּ בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא. 'וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים', אֵלּוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְּגוּדּוֹת פְּתִחֵיהֶן [–פתחי נדה] לְבַעֲלֵיהֶן – כשרואה דם מספרת זאת לבעלה בכדי שיפרוש הימנה. לִישָׁנָא אָחֳרִינָא – לשון אחרת, שֶׁאוֹגְדוֹת [–קושרות] פְּתִחֵיהֶן לְצורך בַּעֲלֵיהֶן, שאינן נבעלות לאחרים. 'חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ', 'חדשים' הם גזירות חכמים שנתחדשו בכל דור ודור להיות גדר ולסייג מפני העבירה, 'ישנים' הם דברי התורה עצמם, 'דודי צפנתי לך', היינו שצפנתי ושמרתי כל אלו לשמך, שֶׁאָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲרֵבֵּה גְּזֵירוֹת גָּזַרְתָּ עַל עַצְמִי יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלַי, וְקַיַּמְתִּים.

הגמרא מביאה משא ומתן אודות ביאור הפסוק 'חדשים גם ישנים': אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְהַהוּא מְדַרְבָּנַן [–לאותו חכם] דַּהֲוָה קָא מְסַדֵּר אַגַּדְתָּא קַמֵּיהּ – שהיה מסדר דברי אגדה לפניו, מִי שְׁמִיעַ לָךְ – האם שמעת אודות הפסוק 'חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים', מַהוּ ביאורו. אָמַר לֵיהּ אותו חכם לרב חסדא, 'חדשים' אֵלּוּ מִצְוֹת קַלּוֹת וְ'ישנים' אֵלּוּ מִצְוֹת חֲמוּרוֹת, שאומרת כנסת ישראל שהיא מקיימתן. אָמַר לֵיהּ רב חסדא, וְכִי הַתּוֹרָה פְּעָמִים פְּעָמִים [–כמה פעמים] נִיתְּנָה, שעל כן יתפרש הפסוק שחלק ממצותיה הן ישנות וחלק אחר הן חדשות, והלא לא יתכן לומר כן. אֶלָּא הַלָּלוּ, 'ישנים', הן מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהַלָּלוּ, 'חדשים', הן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [–חכמים].

דרשה נוספת מרבא: דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דְּכְתִיב – מה היא כוונת הכתוב (קהלת יב יב) 'וְיוֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה וְגוֹ' אֵין קֵץ וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִעַת בָּשָׂר', שלפני כן נאמר (שם פסוק יא), 'דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבָנוֹת וּכְמַשְׂמְרוֹת נְטוּעִים בַּעֲלֵי אֲסִפּוֹת נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד', והכוונה לדברי התורה שנמסרו למשה בעל פה, וזהו מה שכתב שניתנו מרועה אחד שהוא משה רבינו, אלא שנחלקו בהם חכמי ישראל לאחר שנתמעטו הלבבות ונשכחו, ובא הפסוק שלאחריו ואומר 'ויותר מהמה בני הזהר', כלומר, בְּנִי, הִזָּהֵר בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים [–חכמים] לקיימם, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הנך נזהר בִּדְבְרֵי תּוֹרָה שבכתב שניתנה בסיני, שֶׁדִּבְרֵי תּוֹרָה יֵשׁ בָּהֶן כאלו שאין בהם אלא מצות עֲשֵׂה וְכן יש שאין בהם אלא מצות לֹא תַעֲשֶׂה, וְאולם דִּבְרֵי סוֹפְרִים חמורים יותר, שכָּל הָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים חַיָּיב מִיתָה בידי שמים, שנאמר (קהלת י ח) 'וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְּׁכְּנֶנּוּ נָחָשׁ', שהפורץ גדר שגדרו חכמים נענש בנשיכת נחש. שֶׁמָּא תֹּאמַר, אִם אכן יֵשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ, בדברי סופרים, מִפְּנֵי מָה לֹא נִכְתְּבוּ בתורה במפורש, תשובתך היא שעל כך אָמַר קְרָא [–נאמר בפסוק] 'עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ', שאי אפשר לכתוב את כל דברי הסופרים, שאין קץ לספרים הנצרכים לכותבם.

הגמרא דורשת את סיום הפסוק האמור: עוד נאמר בפסוק (שם יב יב) 'וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִעַת בָּשָׂר', אָמַר רַב פָּפָּא בְּרִיהּ [–בנו] דְּרַב אַחָא בַּר אַדָּא מִשְׁמֵיהּ [–משמו] דְּרַב אַחָא בַּר עוּלָּא, הכתוב מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמַּלְעִיג [–הלועג] עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים, נִידּוֹן בְּצוֹאָה רוֹתַחַת, שכך יש לדרוש את הפסוק, שהמלעיג על דברי החכמים [שהוזכרו בפסוק הקודם], נידון ביגיעת בשר, והיא צואה.

הגמרא דוחה דרשה זו: מַתְקִיף לָהּ רָבָא, מִי כְּתִיב 'לַעַג',

שעל כן דרשת שהכתוב מדבר בלועג על דברי חכמים, הלא 'לַהַג' כְּתִיב, ואין לדורשו לשון לעג. אֶלָּא יש לדרוש 'להג' לשון הוגה בתורה, ומלמד הכתוב שכָּל הַהוֹגֶה בָּהֶן [–בדברי תורה], בכל עת שהוא הוגה בהם הוא טוֹעֵם בהם טַעַם בָּשָׂר, והיינו שלעולם הוא מוצא בהם טעם.

הגמרא מביאה מעשה אודות הזזהירות בדברי חכמים: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, וְהָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי מְשָׁרְתּוֹ. בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ מַכְנִיסִין לוֹ לרבי עקיבא, מַיִם בְּמִדָּה [–בשיעור מסוים], המספיק כדי שתיה ובדי נטילה לסעודה. יוֹם אֶחָד מְצָאוֹ שׁוֹמֵר בֵּית הָאֲסוּרִין לרבי יהושע הגרסי שנבנס לרבי עקיבא והמים בידו, אָמַר לוֹ השומר לרבי יהושע, רואה אני שהַיּוֹם מֵימֶךָּ מְרוּבִּין הם מכדי הצורך לשתיה, שֶׁמָּא לַחְתּוֹר [–לחפור] בֵּית הָאֲסוּרִין על ידי מים אלו אַתָּה צָרִיךְ, שעל ידיהן אתה מרכך את הטיט ולבני הקיר. שָׁפַךְ השומר חֲצִיָּין של המים, וְנָתַן לוֹ מים בשיעור הנותר שהוא חֲצִיָּין בלבד. כְּשֶׁבָּא – כאשר נבנס רבי יהושע הגרסי אֲצַל רַבִּי עֲקִיבָא וחצי המים בידו, ונוכח רבי עקיבא בכמות המים המועטה, אָמַר לוֹ רבי עקיבא לרבי יהושע הגרסי, יְהוֹשֻׁעַ, אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שָׁנְקַן אֲנִי וְחַיַּי תְּלוּיִין בְּחַיֶּיךָ, שאין לי אלא את אשר הנך מביא לי, ומדוע הבאת מעט מים בלבד. סָח [–סיפר] לוֹ רבי יהושע הגרסי לרבי עקיבא כָּל אוֹתוֹ הַמְּאוֹרָע אשר אירע לו עם השומר. אָמַר לוֹ רבי עקיבא לרבי יהושע הגרסי, תֵּן לִי מַיִם שֶׁאֲטוֹל יָדַי לסעודה. אָמַר לוֹ רבי יהושע הגרסי, הלא אפילו לִשְׁתּוֹת אֵין מַגִּיעִין [–מספיקין], וכי לִיטּוֹל יָדֶיךָ מַגִּיעִין, בתמיה, שודאי שאין מספיקים גם לשתיה וגם לנטילה, ואם תטול ידיך בהם, לא ישארו לך מים לשתיה. אָמַר לוֹ רבי עקיבא, מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁהלא חַיָּיבִים עֲלֵיהֶן, על מי נטילה, כלומר על אי נטילת ידים, חיוב מִיתָה. ועל כן, מוּטָב שֶׁאָמוּת מִיתַת עַצְמִי, מחוסר מים, וְלֹא אֶעֱבוֹר עַל דַּעַת חֲבֵירַי, שגזרו נטילה על אכילת פת. אָמְרוּ [–סיפרו], לֹא טָעַם רבי עקיבא מן הפת בְּלוּם, עַד שֶׁהֵבִיא לוֹ רבי יהושע הגרסי מַיִם וְנָטַל יָדָיו לסעודה. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ, מַה בְּזָקְנוּתוֹ של רבי עקיבא נהג כָּךְ, שכה נזהר בדברי חכמים, עד כדי שציער עצמו בעבורם, בִּילְדוּתוֹ שהיה יכול יותר לסבול ולהתענות, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שנזהר בדברי חכמים. וּמַה בִּבְיֵת הָאֲסוּרִין נהג כָּךְ, אף שהיה פטור מן הדין, שֶׁלֹּא בִּבְיֵת הָאֲסוּרִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שהיה נזהר בדבר.

הגמרא מביאה דברים אודות תקנת עירוב ותקנת נטילת ידים: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁתִּיקֵּן שְׁלֹמֹה עֵירוּבִין – שאין להוציא מרשות היחיד אחת לרשות היחיד אחרת בלא עירוב, ותיקן כן מחשש שמא יחליפו ויתירו להוציא גם מרשות הרבים לרשות היחיד, וְכן כשתיקן נְטִילַת יָדַיִם שהיא סייג לטהרות, באותה עת יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה 'בְּנִי אִם חָכָם לִבְּךָ יִשְׂמַח לִבִּי גַּם אָנִי' (משלי כג טו), וְאוֹמֵר עוד (שם כז יא) 'חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי וְאָשִׁיבָה חֹרְפִי דָּבָר'.

הגמרא מביאה דרשה מרבא על פסוקים בשיר השירים [אלו שלפני הפסוק 'הדודאים נתנו ריח' הנדרש לעיל]: דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דְּכְתִיב – מה היא כוונת הכתוב (שיר השירים ז יב–יג) 'לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים, נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי לָךְ', זהו פירושו, 'לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה', אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תְּדִינֵנִי כִּיוֹשְׁבֵי כְּרַכִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עבירות של גֵּזֶל וַעֲרָיוֹת וּשְׁבוּעַת שָׁוְא וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר, ועל כן לכה ו'נֵצֵא הַשָּׂדֶה', בֹּא וְאֵרָאֶךָּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁעובדים את אדמותיהם ובתוך כך עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַדְּחָק. 'נָלִינָה בַּכְּפָרִים', אַל תִּקְרֵי 'בַּכְּפָרִים' אֶלָּא 'בְּכוֹפְרִים', בֹּא וְאֵרָאֶךָּ זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ ונתת לָהֶן טוֹבָה וְהֵן כָּפְרוּ בְּךָ. 'נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים', אִלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, בהם ישבו שורות שורות כברם. 'נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן', אִלּוּ מִקְרָא. 'פִּתַּח הַסְּמָדַר', אִלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. 'הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים', אִלּוּ בַּעֲלֵי גְּמָרָא. 'שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי לָךְ', שם אֶרְאֶךָּ כִּבְודִי וּגְדֻלָּתִי שֶׁבָּהֶם

המשך בעמוד סו

1 **בָּנַי וּבְנוֹתַי**, שעלידם נאמר ההמשך 'הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו
2 כל מגדים', כנדרש לעיל.
3 עוד אודות שלמה המלך: **אָמַר רַב הַמְנוּנָא, מַאי דִּכְתִיב** – מה היא
4 כוונת הכתוב (מלכים א' ה יב) 'וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל וַיְהִי שִׁירוֹ
5 חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף', מְלַמֵּד הכתוב **שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל**
6 **תּוֹרָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל** [–טעמים], **וְעַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל**
7 **סוֹפְרִים חֲמִשָּׁה וְאֶלֶף טְעָמִים.**
8 דרשה נוספת שדרש רבא אודות שלמה המלך: **דָּרַשׁ רָבָא, מַאי**
9 **דִּכְתִיב** – מה היא כוונת הכתוב (קהלת יב ט) 'וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם
10 **עוֹד לִמַּד דַּעַת אֶת הָעָם [וְ]אָזַן וְחִקֵּר תִּקֵּן מָשָׁלִים הַרְבֵּה**', שנוסף
11 על חכמתו הרבה שבספר קהלת, עוד לימד דעת את העם וכו'. וזהו
12 פירושו, 'לִימֵּד דַּעַת אֶת הָעָם', דְּאַגְמָרֵיהּ [–לימדם] **בְּסִימָנֵי טְעָמִים**
13 – קבע מסורת וסימנים לתיבות המקרא וללימוד המשנה, **וְאַסְבְּרֵהּ**
14 **בְּמַאי דְּדָמֵי לֵיהּ** – ולמד דבר מדבר.

15 **'[וְ]אָזַן וְחִקֵּר תִּיקֵּן מָשָׁלִים הַרְבֵּה', אָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,**
16 'ואיזן' הוא לשון אזנים, **שֶׁבַּתְּחִילָּה הָיְתָה הַתּוֹרָה דּוֹמָה לְכִפָּפָּה**
17 [–לסל] **שֶׁאֵין לָהּ אָזְנַיִם** [–ידים לאחיזה] לאחוז אותה בהן, ואינה
18 משתמרת ויכולה להשמט וליפול, **עַד שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה וְעָשָׂה לָהּ אָזְנַיִם**
19 ושוב אינה נופלת, שקודם תקנותיו היו עשויים ישראל להכשל
20 בעבירות, ועל ידי שתיקן עירובין ונטילת ידים, וגזר על שניות
21 לעריות, אוחזים ישראל במצוות, שמתרחקים מן העבירות, כדרך
22 שנוח לאחוז בכלי שיש לו בית יד, יותר מכלי שאין לו בית יד.
23 דרשה אחרת אודות דברי התורה: נאמר בפסוק (שיר השירים ה יא)
24 'קְוָצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב', ונדרש פסוק זה על התורה,
25 **'קְוָצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים', אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מַר עוּקְבָא, מְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ**
26 **לְדָרוֹשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ** שבתורה **תִּילֵי תִילִים** [–ערימות גדולות]
27 **שֶׁל הֲלָכוֹת. 'שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב',** 'שחורות' לשון שחרית ו'כעורב' לשון
28 ערבית, **כְּמִי אַתָּה מוֹצְאָן** לדברי התורה הללו, שזוכה ומשיגם, **כְּמִי**